

kielten ja kirjallisuuksien laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-7903-0>.
VINE, BERNADETTE 2009: Directives at work.

Exploring the contextual complexity of workplace directives. – *Journal of Pragmatics* 41 s. 1395–1405.

Affekti ja emootio vuorovaikutuksen tutkijoiden tarkastelussa

Anssi Peräkylä & Marja-Leena Sorjonen (toim.): *Emotion in interaction*. Oxford: Oxford University Press 2012. 320 s.
ISBN 978-0-19-973073-5.

Tunteiden ilmaisu ja tunnetilojen osoittaminen ovat olennainen osa inhimillistä toimintaa. Siksi ne herättävät kiinnostusta kenessä tahansa tutkijassa, joka tarkastelee aidoista vuorovaikutustilanteista kerättyjä aineistoja. Kielen ja vuorovaikutuksen tutkija voi kuitenkin helposti kokea omat mahdollisuutensa analysoida ilmiötä rajallisiksi. Miten tunnistaa sellaisia vuorovaikutuksen hetkiä, joissa tunteiden ilmaisulla on todistettavasti merkitystä osallistujille? Miten kuvata ymmärtävästi ja todenmukaisesti keinoja, joita osallistujat käyttävät osoittaakseen tunteillojaan? Keskusteluanalyttikot ovat pienin mutta varmoinkin askelin lähteneet pohtimaan näitä kysymyksiä, jotka ovatkin erityisesti 2000-luvulla innoittaneet monia tärkeitä tutkimusaiheita alalla. Anssi Peräkylän ja Marja-Leena Sorjosen toimittamassa kirjassa *Emotion in interaction* on mukana tämän keskusteluanalyttisen tutkimusjuonteeseen kärkijoukkoa. Kirja on merkittävä myös siksi, että se kokoaa yhteen tähänastista tutkimusta ja ennakoii tulevaa.

Kirjassa on yhteensä kolmetoista lukua, joista yksitoista on varsinais-

sia aineiston tarkasteluun perustuvia tutkimusartikkeleita. Niiden lisäksi teoksessa on Sorjosen ja Peräkylän laatima kattava johdanto ja Peräkylän kirjoittamat kokoavat loppusanat. Kirjaa ei ole jaettu erillisiin osiin, mikä yhtäältä vaikeuttaa eri ilmiöiden luokittelemista, mutta toisaalta ohjaa lukijaa etsimään yhteneväisyyksiä lukujen välillä. Sorjonen ja Peräkylä kertovat johdannossa, että luvut etenevät muun muassa lasten ja vanhempien välisestä vuorovaikutuksesta aikuisten osallistujien väliseen, epämuodollisista arkisista tilanteista institutionaalisiin ja kehollisista tunteiden osoittamisen keinoista prosodisiin ja leksikaalisiin. Tutkimusartikkeleista kuudessa käsitellään englanninkielistä, neljässä suomenkielistä ja yhdessä englannin- ja ruotsinkielistä aineistoa.

Käsitteet ja lähestymistavat

Johdannossa Sorjonen ja Peräkylä taustoittavat kirjassa käytettyjä käsitteitä. Sekä emootio (*emotion*) että affekti (*affect*) kuvaavat tunteiden ilmaisua ja tunnetilojen osoittamista vuorovaikutuksessa, ja niitä käytetään joko rinnakkaisina tai toisensa eri tavoin sisältävinä käsitteinä (ks. myös Ruusu- vuori 2013; VISK § 1708). Käydessään läpi aiempaa aiheeseen liittyvää kirjal-

lisuutta Sorjonen ja Peräkylä toteavat, että affekti on perinteisesti ollut käytössä kielitieteellisesti painottuneessa tutkimuksessa ja emootio puolestaan yhteiskuntatieteellisesti suuntautuneessa tutkimuksessa. Sorjonen ja Peräkylä esittelevät myös käsitteet asennoituminen (*stance taking*) ja affiliaatio (*affiliation*). Ensimmäinen kuvaa osallistujien vuorovaikutustilanteessa rakentamaa suhdetta keskustelunaiheeseen, keskustelukumppaneihin sekä keskusteluun itseensä. Jälkimmäinen puolestaan kuvaa osallistujien keinoja käsitellä edellistä puheenvuoroa affektiivisena tai emotionaalisenä ja asettua nimenomaan siltä kannalta edellisen puhujan kanssa joko samaan tai eri linjaan (*affiliate* tai *disaffiliate*).

Toimittajat eivät ole pakottaneet kirjoittajia samaan muottiin vaan antavat heidän tutkimustaustansa ja -taipumuksensa heijastua käsitteiden valinnassa ja lukujen otsikoinnissa. Kirjoittajia yhdistää kuitenkin vahva keskusteluanalyyttinen tutkimusote ja yhtäläinen ymmärrys siitä, että emootion ja affektin osoittaminen rakentuu sosiaalisesti vuorovaikutuksessa. Osa kirjoittajista ottaa suoraan kantaa valitsemiinsa käsitteisiin ja esittelee laajalti niiden kannalta olennaisia tutkimusperinteitä. Näin on erityisesti niissä luvuissa, joissa haastetaan emootion ja affektin tarkasteleminen pelkästään yksilöllisten kokemusten tai ihmislajin evoluution näkökulmasta (esim. Marjorie Harness Goodwinin, Asta Cekaiten ja Charles Goodwinin sekä Christian Heathin, Dirk vom Lehnin, Jason Cleverlyn ja Paul Luffin artikkeleissa). Lisäksi joissakin kirjan luvuissa pohditaan sekä emootioita että emootion käsitteen merkitystä erilaisten instituutioiden käytänteissä (esim. Liisa Voutilainen tarkastelee kognitiivisen psykoterapian istuntoja ja John Heritage ja Anna Lindström terveydenhoitajan kotikäyntejä). Epilogissaan Anssi Perä-

kylä suhteuttaa kirjan tuloksia psykologiassa tehtyyn emootion tutkimukseen ja vetää yhteen kirjan toivottavan annin alalle.

Osallistujien keinot

Kirjan tutkimusartikkelit käsittelevät erilaisia kielellisiä, kehollisia ja muita keinoja, joita vuorovaikutuksen osallistujat käyttävät emootion ja affektin osoittamiseen. Selvimmin kielellisiä keinoja tarkastelee Auli Hakulisen ja Marja-Leena Sorjosen artikkeli, joka käsittelee suomen *voi että* -ilmausta. Hakulisen ja Sorjosen mukaan puhuja voi ilmauksen tuottamalla osoittaa tunnistavansa, että häneltä odotetaan affektista vastaanottoa juuri kerrottuun, mutta samalla olla merkittämättä vastaanottoa sävyiltään myönteiseksi tai kielteiseksi. Odotuksenmukaisuuden tunnistamisesta on kyse myös Markku Haakanan tutkimassa ilmiössä, tekonaudessa. Vokaalisen ja leksikaalisen aineksen välimaastoon sijoittuvat, ikään kuin sanoina tuotetut *heh* ja *hah* osoittavat nimittäin, että niiden tuottaja tunnistaa naurun olevan tietyllä vuorovaikutuksen hetkellä odotuksenmukaista. Samalla hän kuitenkin etäännyttää itsensä affektin osoittamisesta.

Yksittäisten emootion ja affektin osoittamisen keinojen lisäksi artikkeleissa tarkastellaan, miten eri keinot voivat yhdistyä ja millaisia merkityksiä ne voivat yhdistyessään saada. Elizabeth Couper-Kuhlen esimerkiksi pohdii prosodian merkitystä kertomusten vastaanottojaksoissa: tuottamalla jonkin sinänsä yksinkertaisen vokalisaaation (esim. englannin *oh*), joka mukautuu kertojan prosodiaan, kertomuksen vastaanottaja voi alustavasti osoittaa asettuvansa samaan linjaan kertojan kanssa. Kuitenkin vasta vokalisaaation jälkeen tuottamallaan kielellisellä vuorolla vastaanottaja vahvistaa samanlinjaisuuden. Douglas W. Maynard ja Je-

remy Freese taas käsittelevät sitä, miten osallistujat neuvottelevat yhdessä prosodian avulla, tulisiko johonkin uutiseen suhtautua myönteisesti vai kielteisesti. Alexa Hepburn ja Jonathan Potter puolestaan esittelevät, millaisia ovat itkun ja itkuisen puheen piirteet (esim. pitkähköt tauot, niiskautukset, värisevä ääni, korkea äänenkorkeus) ja millaisia kielellisiä empatian ja sympatian osoittamisen keinoja vastaanottajat voivat hyödyntää affiliovissa vuoroissaan. Anssi Peräkylä ja Johanna Ruusu vuori tutkivat, miten kertojat hyödyntävät kasvonilmeitä korostaakseen, selventääkseen tai muokataakseen kielellisesti rakennettua asennoitumistaan kertomaansa kohtaan ja hakeakseen näin vastaanottajilta toivotunlaista vastakaikua.

Kaikki kirjan luvut käsittelevät emotion ja affektin osoittamisen keinoja niiden esiintymisympäristössä, siis suhteessa meneillään olevaan toimintaan ja mahdollisen emotionaalisen tai affektisen vuoron sekventiaaliseen asemaan. Analysoimalla lasten ja vanhempien välisiä arkisia vuorovaikutustilanteita Marjorie Harness Goodwin, Asta Cekaite ja Charles Goodwin näyttävät, että emotion osoittaminen ei ole sidoksissa pelkästään yksittäisiin toimintoihin vaan se rakentuu pitkienkin toimintajaksojen kuluessa. Samalla he kuvaavat, kuinka emotionaalinen asennoituminen voi saada hyvin konkreettisia muotoja, kun osallistujat muuttavat kehonsa asentoa suhteessa toisiinsa ja ympäröivään tilaan. Anthony J. Woottonin esitelmässä esimerkeissä on puolestaan kyse keinoista, joilla lapset osoittavat turhautumistaan ja ahdistustaan, kun jokin toiminta ei suju heidän odotustensa mukaisesti. Myös Christian Heath, Dirk vom Lehn, Jason Cleverly ja Paul Luff pureutuvat artikkelissaan emotion osoittamisen kehollisiin keinoihin ja tarjoavat esimerkkejä siitä, miten osallistujat tekevät yllättyneisyytensä näkyväksi muille

ja ohjaavat muita vastaamaan siihen, ja siitä, miten osallistujat kutsuvat toisiaan kokemaan jonkin yllättävän asian tai tapahtuman itse.

Lukukokemus

Johdannossa Sorjonen ja Peräkylä asettavat kirjan tavoitteiksi tarkastella sitä, millaisia keinoja emotion osoittamiseen käytetään, miten emotion osoittaminen suhteutuu kulloinkin meneillään olevaan toimintaan, miten emotioniota käsitellään institutionaalisissa vuorovaikutustilanteissa ja miten emotion tutkimus edistää ymmärrystä kielestä ja vuorovaikutuksesta. Kirjan luvut kutsuvat lukijaa pohtimaan näistä jokaista yhdessä ja erikseen. Luvut nostavat esiin emotionioiden koko kirjon ja niiden osoittamiseen käytettyjen keinojen rikkauden: ne kuvaavat emotionioita yllättyneisyydestä (*surprise*) ahdistuneisuuteen (*distress*) ja, kuten edellä on todettu, tuovat selvyyttä kielellisten, kehollisten ja muiden keinojen monisyyteen vyyhteeseen. Jokainen kirjan neljästä tavoitteesta on itsessään niin laaja, että niistä riittää tarkasteltavaa myös tulevalle tutkimukselle: esimerkiksi emotion osoittamisen ja toiminnan suhdetta on tuskin vielä tyhjentävästi käsitelty. Loppusanoissaan Peräkylä muistuttaa kirjan tavoitteista, kokoaa yhteen kirjan tuloksia ja arvioi niiden merkitystä niin vuorovaikutuksen tutkimukselle kuin muillekin tieteenaloille. Kirjan johdanto ja epilogi ansaitsevatkin kiitokset eheän lukukokemuksen varmistamisesta.

Kaikista kirjan luvuista käy ilmi kirjoittajien kokonaisvaltainen ymmärrys emotioniosta ja affektista vuorovaikutuksessa. Emotion ja affektin nähdään rakentuvan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa tunnistettaviksi toiminnoksi, toimintajaksoksi ja toiminnan osiksi. Erilaisia emotion ja affektin osoittamisen keinoja tarkastellaan toisiinsa kyt-

keytyvinä, ja niitä kuvataan osallistujia ja heidän kokemusmaailmaansa arvostaen. Lukijalle, jolle keskustelunanalyttinen ote kielen ja vuorovaikutuksen tutkimuksessa on jo ennestään tuttu, kirja tarjoaa tukea ja työkaluja tarkastella lähemmin myös ihmiselämän tunnepuolta. Lukijalle, jolle osallistujien yhteistoimintaa ja -ymmärrystä korostava lähestymistapa on uusi, kirja antaa toivottavasti uusia, kokeilunarvoisia näkökulmia niin kielen, vuorovaikutuksen kuin emotion ja affektinkin tarkasteluun. Koska jokainen vuorovaikutustilanne on ainutlaatuinen, valmiita vastauksia kirjasta ei välttämättä aina löydy, mutta aineiston ja analyysin pariin ohjaavia ajatuksia sitäkin enemmän.

MIRKA RAUNIOMAA
etunimi.sukunimi@oulu.fi

Lähteet

- RUUSUVUORI, JOHANNA 2013: Emotion, affect and conversation. – Jack Sidnell & Tanya Stivers (toim.), *The handbook of conversation analysis* s. 330–349. Chicester: Wiley-Blackwell.
- VISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <http://scripta.kotus.fi/visk> (28.4.2015).

Raflaava nimiopas nykypäivän vanhemmille

Liisa-Maria Patjas & Katleena Kortesuo:
Uusi etunimikirja Aadasta Äijöön. Hämeenlinna: Karisto Oy 2015. 336 s.
ISBN 978-951-23-5788-8.

Suomessa on 2000-luvulla ilmestynyt kaksi uutta nimisanakirjaa, joissa esitellään laajasti maassamme käytössä olevaa etunimistöä. Anne Saarikallen ja Johanna Suomalaisen *Suomalaiset etunimet Aadasta Yrjöö*n ilmestyi vuonna 2007, ja nyt esiteltävä Liisa-Maria Patjaksen ja Katleena Kortesuon *Uusi etunimikirja Aadasta Äijöön* tämän vuoden alussa. Kummankaan teoksen kirjoittajat eivät ole ammatiltaan nimistöntutkijoita. Jälkimmäiset tosin kertovat istuneensa aikoinaan Eero Kiviniemen etunimiluennoilla.

Mitä tapahtuu, kun suomalaista etunimitutkimusta popularisoivat henkilöt, jotka eivät itse ole onomastikkoja? Asetelma ei ole uusi. Akateemikko, kansatieteen professori Kustaa Vilkun *Etunimet* (1976) on suoranainen alan klassikkoteos, josta on julkaistu useita uudistettuja painoksia, viimeksi vuonna 2011. Teoksen päivittäjänä on toiminut nimistöntutkija Pirjo Mikkonen. Myös teologian tohtori, professori Pentti Lempiäisen teoksesta *Suuri etunimikirja* (1989) on otettu useita uudistettuja painoksia, viimeksi vuonna 2004. Kirjoittajien taustat näkyvät näissä teoksissa selvästi. Vilkuna antaa kirjassaan runsaasti tietoa etunimiemme kansanomaisesta käytöstä. Lempiäinen puolestaan esittelee